ئابدۇقاھار ھامىدىن

رەھىمسىز يىللار

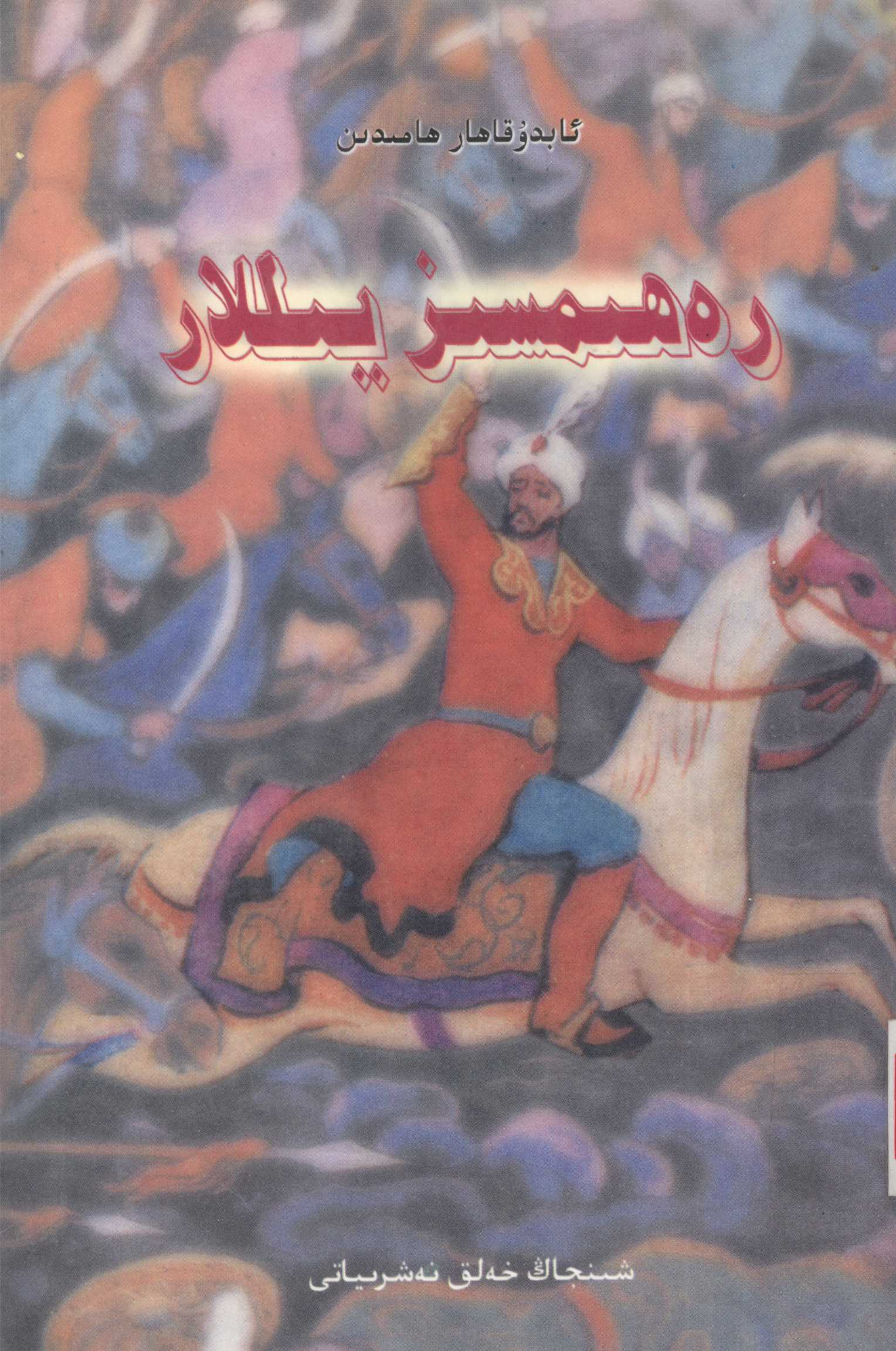

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

15
I247.5
133

ئابدۇقاھار ھامىدىن

رەھىمسىز يىللار

(تارىخىي پوۋېست)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

无情的年代:维吾尔文/阿布都卡哈尔·阿米丁著.—乌鲁木齐:新疆人民出版社,2000.8

ISBN 7-228-05780-5

Ⅰ.无… Ⅱ.阿… Ⅲ.中篇小说—中国—当代—维吾尔语(中国少数民族语言)Ⅳ.1247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2000)第 22972 号

责任编辑:买买提依明·西帕
责任校对:阿斯亚·艾合买提
封面设计:艾克拜尔·萨里

新疆人民出版社出版
(乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮政编码 830001)
新疆新华书店发行
新疆哈密地区印刷厂印刷
850×1168 毫米 32 开本 5.125 印张
2000 年 8 月第 1 版 2000 年 8 月第 1 次印刷
印数:1—4000

ISBN7—228—05780—5/I.2145 定价:8.50 元

مەسئۇل مۇھەررىرى: مەمتىمىن شىپە
مەسئۇل كوررېكتورى: ئاسىيە ئەخمەت
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: ئەكبەر سالىھ

رەھىمسىز يىللار

(تارىخىي پوۋېست)

ئابدۇقاھار ھامىدىن

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى №348)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ قۇمۇل ۋىلايەتلىك باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 850×1168 مىللىمېتىر، 1/32
باسما تاۋىقى: 5.125
2000 - يىل 8 - ئاي 1 - نەشرى
2000 - يىل 8 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تىراژى: 1 — 4000
ISBN7—228—05780—5/I • 2145
باھاسى: 8.50 يۈەن

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب 1
ئىككىنچى باب 42
ئۈچىنچى باب 86
ئاخىرقى سۆز 158

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

بىرىنچى باب

1

ھىجرىيە 531 - يىلى ① ، كەچ كۈز.

تەڭرى تېغىنىڭ جەنۇبىي ئېتىكىگە جايلاشقان تاش قەلئەدە يېقىنقى بىر قانچە كۈندىن بۇيان توختىماستىن جۇدۇن - چاپقۇن بولۇۋاتاتتى. غەربتىكى قارلىق تاغدىن سوقۇۋاتقان مۇزدەك سوغۇق شامال قەلئە ئىچىدە گويا ئەجدىھادەك ھۆۋلاپ، يوللار ۋە باغلاردىكى دەل - دەرەخلەرنىڭ ئالتۇن سىرغىلىرىنى قۇلاقلىرىدىن سىيرىپ ئېلىپ، ئاللىقاياقلارغىدۇر ئېلىپ كەتمەكتە ئىدى. . .

تاش قەلئە شەرقىي قاراخانىيلارغا قاراشلىق ئېلىك خانلىقلارنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇنىڭ تۆت ئەتراپى ئېگىز سېپىللار بىلەن قورغانلانغانىدى. قەلئەنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئېلىكخان ئوردىسى ئاجايىپ كۆركەم - نەپىسلىكى بىلەن ھەيۋەتلىك قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ھەرقايسى تەرەپلىرىدىكى خىش بىلەن سېلىنغان ئېگىز مۇنارلىرىغا ھىلال ئاي بېكىتىلگەن، قۇببىلىرىگە ھەر خىل نەقىشلەر ئويۇلغان، ئەتراپىدا چوڭ - كىچىك مەسچىتلەر ۋە كېسەك بىلەن قوپۇرۇلغان نۇرغۇن كەپىلەر بولۇپ، شۇ تاپتا ئۇلار گويا خان ئوردىسىنى مۇھاپىزەت قىلىۋاتقان قارۇغچىلار②دەك قاتار تۇرۇشماقتا ئىدى.

خان سارىيى ئوردىنىڭ ئوتتۇرىسىغا سېلىنغان بولۇپ،

---

① ھىجرىيە 531 - يىلى مىلادىيە 1136 - يىلىغا توغرا كېلىدۇ.

② قارۇغچىلار - مۇھاپىزەتچىلەر، قاراۋۇللار.

ئالدى شەرققە قاراپ تۇراتتى، ئوڭ ۋە سول تەرەپلىرىگە تۇتاش قىلىپ باشقا سارايلار ۋە ئىشخانىلار سېلىنغانىدى. شۇ تاپتا، خان سارىيىنىڭ رۇجەكلىرىدىكى ھالرەڭ پەردىلىرى چۈشۈرۈۋېتىلگەن ۋە ھەرخىل نەقىشلەر ئويۇلغان ئىشىكمۇ مەھكەم يېپىۋېتىلگەنىدى. سارايىنىڭ تاملىرى پۈتۈنلەي كۆك سېغىز بىلەن سۇۋالغان بولۇپ، ياغاچ - تاشلىرى رەڭمۇرەڭ پار - پۇرلار بىلەن بېزەلگەنىدى. بۇ نەقىشلەر خان سارايغا قويۇلغان كۈمۈش قەندەللەردىكى شاملار يورۇقىدا جۇلالىنىپ، كىشىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇراتتى. سارايىنىڭ تېگىگە خوتەننىڭ ئەڭ ئېسىل گىلەملىرى سېلىنغان بولۇپ، ئۇ قارىغان كىشىگە گويا رەڭمۇرەڭ گۈلزارلىقنى ئەسلىتەتتى. سارايىنىڭ تۆرىگە ئالتۇن كۇرسى قويۇلغان، كۇرسىنىڭ ئالدىغا بىر دانە يولۋاس تېرىسى سېلىنغانىدى.

ئالتۇن كۇرسى ئۈستىدە بېشىغا ئىلىكخانلىق تاج كىيگەن، ئۈستىگە يىپەكتىن تون كىيىپ، بېلىنى كۈمۈش كەمەر بىلەن باغلىغان، پۇتىغا كابۇل ئۆتۈكى كىيگەن قوشۇما قاش، بۈركۈت كۆزلۈك، بۇغداي ئۆڭلۈك چىرايىغا يارىشىملىق ساقال - بۇرۇت قويغان، قىرىق بەش - ئەللىك ياشلار چامىسىدىكى ياسىنخان ئولتۇراتتى. خان ئۇدۇلىدىكى قەندەللەردە چاراسلاپ كۆيۈۋاتقان شاملارغا قارىغىنىچە نېمىلەرنىدۇر خىيال قىلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئارقا تەرىپىدە ئىككى قارۇغچى يېرىم ئاي شەكىللىك نەيزىلەرنى يەرگە تىرىگەن ھالدا خاننى قوغداپ تىك تۇراتتى. خاننىڭ ئوڭ ۋە سول تەرىپىنى بويلاپ تاكى ئىشىك تۈۋىگىچە بولغان تاملارغا يۆلەپ قويۇلغان كۇرسىلاردا رەت - تەرتىپى بويىچە يۇغرۇش①،

① يۇغرۇش - بىرىنچى دەرىجىلىك ۋەزىر.

يابغۇ① ،توكسىن② ، سۇباشى③ ، ساراي ئۇلچىسى④ ،ئاغچى⑤ ، ئايغۇچى⑥ ، تايانغۇ⑦ ، ئىگدىشچىلار ئۇلچىسى⑧ ، ئۇتاچىلار ئۇلچىسى⑨ ،تايىنغۇ⑩ ، ئارقۇ⑪ ۋە باشقا ئەمەلدارلار خاننىڭ بىر نەرسە دېيىشىنى كۈتۈپ ، گويا قاتۇرۇپ قويۇلغاندەك ئۇلتۇراتتى .

— خوش ئىگدىشچىلار ئۇلچىسى ، — دېدى خان بىر پەستىن كېيىن ئالماس كۆزلۈك ئۈزۈك سالغان سول قولىنىڭ بارماقلىرى بىلەن ساقىلىنى تارىغىنىچە سول تەرەپتىكى بەشىنچى كۇرسىدا ئولتۇرغان ئىگدىشچىلار ئۇلچىسىغا قاراپ ، — شۇنداق قىلىپ ، چوپانلارنى قەتل قىلىپ ، ئاتلارنى بۇلاپ كەتكەن⑫ ياغىلارنىڭ قاياققا كەتكەنلىكىنى بىلەلمىدىڭلارمۇ ؟ !

— شۇنداق ئۇلۇغ قاغانىم⑬ ! — دېدى ئىگدىشچىلار ئۇلچىسى ئورنىدىن تۇرۇپ ، خانغا قول باغلاپ تۇرۇپ ، — بىز ئۈزلىرىنىڭ پەرمانى بىلەن چوپان⑭ يىگىتنىڭ يول باشلىشى بىلەن ياغىلارنى ئۈزاققىچە قوغلاپ باردۇق . لېكىن ، بىز قارا كۆل ئەتراپىدىكى قۇملۇققا بارغاندا جۇدۇن - چاپقۇن كۆچىيىپ

---

① يابغۇ - ئىككىنچى دەرىجىلىك ۋەزىر .
② توكسىن - ئۈچىنچى دەرىجىلىك ۋەزىر .
③ سۇباشى - ئەسكەر بېشى ، ھەربىي قوماندان .
④ ساراي ئۇلچىسى - ئوردا ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى .
⑤ ئاغچى - مالىيە ۋەزىرى .
⑥ ئايغۇچى - مەسلىھەتچى .
⑦ تايانغۇ - ئاقارتىش ۋەزىرى .
⑧ ئىگدىشچىلار ئۇلچىسى - چارۋا ئىشلار ۋەزىرى .
⑨ ئۇتاچىلار ئۇلچىسى - سەھىيە ۋەزىرى .
⑩ تايىنغۇ - پوچتىكچى ۋەزىر .
⑪ ئارقۇ -ئوردا قاراۋۇلى .
⑫ ياغى - دۈشمەن
⑬ قاغان - شاھ .
⑭ چوپان - ئات باقار دېگەن مەنىدە .

كېتىپ ، ئۇلارنىڭ ئىزلىرىنى يوقىتىپ قويدۇق ، شۇنىڭ بىلەن نائىلاج قايتىپ كېلىشكە مەجبۇر بولدۇق .

— چوپان قېنى ؟ ! — دېدى ئىلىكخان ۋەزىرنى ئاھاڭدا .

— ئۇلۇغ قاغانىم ، — دېدى ئىگدىشچىلار ئولچىسى ، — ئۇ ھازىر ئۆزلىرىدىن شەپقەت كۈتۈپ ، ياندىكى كۈتۈش سارىيىدا تۇرۇۋاتىدۇ .

— ھۆرمەتلىك ئىگدىشچىلار ئولچىسى ، — دېدى ئىلىكخان سوئال نەزىرى بىلەن ئىگدىشچىلار ئولچىسىغا قاراپ ، — ياغىلار ئاتلارنى قانداق بۇلاپ كېتىپتۇ ؟ ! ئۇ چاغدا چوپانلار نېمە ئىش قىلىۋېتىپتىكەن ؟ !

— ئۇلۇغ قاغانىم ، — دېدى ئىگدىشچىلار ئولچىسى سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ ، — سەھەردە ئۇلار يىلقىلارنى ئەمدىلا يايلاققا ھەيدەپ تۇرۇشىغا مەشرىق تەرەپتىن تاسادىپىي توپا - چاڭ كۆتۈرۈلۈپتۇ ، بۇ ھادىسىنى كۆرۈپ ، چوپانلار گاڭگىراپ قاپتۇ . بىر پەستىن كېيىن ھېلىقى توپا - چاڭ ئارىسىدىن غەلىتە ياسانغان ئاتلىقلار چىقىپ كەپتۇ ، ئۇلا ئاتلىرىنى چاپتۇرۇپ كەلگىنىچە چوپانلارنى چاناپ ئۆلتۈرۈشكە باشلاپتۇ ، ئىشنىڭ چاتاقلىقىنى كۆرۈپ ، بىزگە خەۋەر قىلغىلى كەلگەن چوپان بىر ئازگالغا كىرىپ دۈم يېتىۋاپتۇ . غەلىتە ياسانغان ئاتلىق كىشىلەر چوپانلارنى ئۆلتۈرۈپ ، يىلقىلارنى مەشرىق تەرەپكە ھەيدەپ كېتىپتۇ ، ئۇلار كەتكەندىن كېيىن ، ھېلىقى چوپان ئورنىدىن تۇرۇپ بىزگە خەۋەر قىلغىلى كەپتۇ .

ئىلىكخان يەنە نېمىلەرنىدۇر سوراي دەپ تۇرۇشىغا ، تۇيۇقسىز خان سارايىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا چاۋاك چېلىندى . خان دېمەكچى بولغان سۆزىنى توختىتىپ تۇرۇشقا مەجبۇر بولدى ۋە يۇگۇرگەنىنىڭ① كىرىشىگە ئىجازەت بەردى .

---

① يۇگۇرگەن - خەۋەرچى .

— ئۇلۇغ قاغانىم، — دېدى يۈگۈرگەن ئىجازەتتىن كېيىن خان سارايغا كىرىپ، خانغا تەزىم بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن، — قەشقەردىكى ئۇلۇغ قاغانىمىزدىن ئۆزلىرىگە يالۋاچ① كەپتۇ، كىرسۇنمۇ؟

— كىرسۇن! — دېدى ياسىنخان.

قەشقەردىن كەلگەن يالۋاچ خان سارايغا هايال بولماي كىرىپ كەلدى. ئۇ خان بىلەن سالام - سائەت قىلىشىپ، تىنچ - ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن، قىرىم مەسىنىڭ ئەستىرىنى سۆكۈپ، ئۇنىڭ قېتىدىن ئۈچ بۇرجەك قىلىپ قاتلانغان بىر پارچە خوتەن قەغىزىنى ئېلىپ، خانغا ئىككى قوللاپ سۇندى، ياسىن ئىلىكخان تۇمارچە قاتلانغان قەغەزنى ئېچىپ بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىققاندىن كېيىن، ئارقىدىنلا ئۈنلۈك ئوقۇشقا باشلىدى.

خەت مۇنداق باشلانغانىدى:

«بىسمىللاهىر رەهمانىر رەهىم.

ئۇلۇغ، قۇدرەتلىك شەرقىي قاراخانىيلار خاندانلىقىنىڭ ئىلىكخانلىرىمىزدىن بىرسى بولغان ياسىنخان ئالىيلىرىگە كۆپتىن - كۆپ دۇئايى - سالاملاردىن سۇنرە مەلۇم بولغايكىم، بىز ئۇشبۇ مەكتۇپ ئارقىلىق ئالىيلىرىگە تۆۋەندىكىلەرنى زىكرى② قىلماقچىمىز: يېقىندىن بۇيان پاسىل③ رايونلاردا تۇرۇۋاتقان قاراقىتانلار خۇپىيانە هالدا كۈچ توپلاپ، بىزنىڭ سەلتەنەتلىك خانلىقىمىزنى ئاغدۇرۇشقا ئۇرۇنۇپ، ئېرىزانە قەشقەرگە هەر تەرەپتىن هۇجۇم قىلىۋاتىدۇ. ئۇلار بۇ ئارزۇلىرىغا يېتىش ئۈچۈن غارايىپ ياسىنىپ - بېشىغا قالپاق، ئۈستىگە ئۇزۇن قارا چاپان، يۈزىگە ئىككى كۆزىنى ئۇچۇق قويۇپ قارا

---

① يالۋاچ - ئەلچى.
② زىكرى - بايان قىلىش.
③ پاسىل - چېگرا.

پەردە تارتىپ ، ھەر خىل قوراللار بىلەن قوراللىنىپ ، «تۈزۈڭنى يەپ ، تۈزلۈقۇڭغا ئولتۇراي ، دېگەندەك خاندانلىقىمىزنىڭ ھەرقايسى تەرەپلىرىدىن ئۆزلىرىگە جەڭ ئاتلىرى ، قورال - ياراغ ، ئوزۇق - تۈلۈك توپلاۋاتىدۇ . شۇڭا ، ئۆزلىرى ئاگاھ ۋە دانا بولۇشلىرى كېرەككى ، ئۇشبۇ ياغىلارنى قايسى جايدا يولۇقتۇرغان ھامان رەھىمسىزلىك بىلەن ئۇلارنى جەھەننەمگە ئوتۇن قىلغايلا . ئىككىنچى سۆزىمىز شۇكى ، بىز ھازىر ئۇلار بىلەن ھايات - ماماتلىق ئىچىدە غازات قىلىۋاتىمىز . شۇڭا ، ئۆزلىرىدىن بىزگە تېزدىن ئون مىڭ لەشكەر ياردەمگە ئەۋەتىشلىرىنى ئۈمىد قىلىمىز .

ئۆزلىرىگە يارانقۇچى ئىگىمىز ئاللادىن بەخت ۋە سەلتەنەت تىلەپ :

شەرقىي قاراخانىيلار مەركىزى قەشقەردىن
ئىبراھىم تامغاچ قاغاندىن
ھىجرىيە 531 - يىلى زۇلقەددە»

ياسىنخان خەتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ، ئىككى ياندىكى كۇرسىلاردا ئولتۇرغان بەگ - سىپاھلارغا بىر قۇر نەزەر سېلىپ چىقتى . ئولتۇرغانلارنىڭ چىرايلىرىدا ھەر خىل ئالامەتلەر ئەكس ئېتىپ تۇراتتى ، بىراق ياسىن ئىلىكخاننىڭ چىرايىدا بولسا نە قورقۇش ، نە ئەندىشە ئالامىتى كۆرۈنمەيتتى ، بەلكى ئۇنىڭ چىرايىدا ئۇشتۇمتۇتلا نارازى بولۇش كەيپىياتى شەكىللەنگەنىدى .

ياسىن ئىلىكخان بىر پەستىن كېيىن بىرۇككە[1] يالۋاچنى ئوبدان كۈتۈشنى ئېيتىپ ، ھەممىنى خان سارىيىدىن چىقىپ كېتىشكە ئىشارەت قىلدى . ئۇ باشقىلار چىقىپ كەتكەندىن كېيىن

---

① بىرۇك - سارايىنىڭ مېھمان كۈتۈش ئىشلىرىغا مەسئۇل ئەمەلدار .

此为试读，需要完整PDF请访问： www.ertongbook.com

كۆمۈش قەندەللەردىكى شاملاردىن بىر تالنى ياندۇرۇپ قويۇپ، قالغانلىرىنى ئۆچۈرۈۋەتتى. ئارقىدىن يەنە ئالتۇن كۈرسىغا ئولتۇرۇپ، ئالماس ئۈزۈك سالغان سول قولى بىلەن ساقىلىنى تارىغىنىچە ئىختىيارسىز خىيال سۈرۈشكە باشلىدى...

2

ھىجرىيە 518 - يىلى ئەتراپىدا① سەددىچىنىنىڭ ئىچىدە جىن سۇلالىسى بارلىققا كەلدى. بۇ سۇلالە ئۆزىدىن بۇرۇنقى لياۋ خاندانلىقىنى ئاغدۇرۇپ تاشلاپ، ئۇلارغا قاقشاتقۇچ زەربە بەردى، ھەتتا ئۇلار لياۋ خاندانلىقىنىڭ نەسلىنىمۇ قۇرۇتۇۋېتىشكە ئۇرۇندى. مۇنداق تارىخىي شارائىتتا لياۋ خاندانلىقىنىڭ ۋەكىلى بولغان فېئودال ئاقسۆڭەك يەنلىغ تاشىن بىر تۈركۈم ئادەمنى باشلاپ غەربىي شىمال تەرەپكە قېچىپ كەلدى. دەسلەپ ئۇ بۇ رايونغا پاناھلىق تىلىگەن، بىچارە قىياپەتتە كىرگەن بولسىمۇ، ئارىدىن ئانچە ئۇزاق ئۆتمەي، ئۆزلىرىگە پاناھلىق بەرگەنلەرگە ھۇجۇم قىلىپ، ئاخىر غەربىي شىمالدا لياۋ خانلىقىنى قۇرۇپ، ئۆزىنى خان دەپ جاكارلىدى. بۇ خانلىق ئىسلام تارىخىدا «قاراقىتانلار» دەپ ئاتالدى. بىراق، ئۇ شۇ يىلى غەربىي شىمالدىكى خانلىقلارنىڭ يەنە زەربىسىگە ئۇچراپ، ئورخۇن دەرياسى بويىدىكى قاتۇن شەھىرىگە قېچىپ باردى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ يەنە غەربىي شىمالغا يۆتكىلىپ، يەنسەي دەرياسى ۋادىسىدىكى قىپچاقلار (قىرغىزلار) رايونىغا كىرىپ، دەسلەپ ئۇلاردىن پاناھلىق تىلىگەن قىياپەتتە كىرىۋالدى، بىراق ئارىدىن بىر يىل ئۆتە-ئۆتمەيلا ئۇلارغىمۇ تۇزكورلۇق قىلىپ، قىپچاقلارغا خان بولۇش كويىغا چۈشكەچكە ئاخىر ئۇلاردىنمۇ دەككىسىنى

---

① ھىجرىيە 518 - يىلى مىلادى 1124 - يىلىغا توغرا كېلىدۇ.

يەپ، غەربىي جەنۇبقا چېكىندى. ئاخىر ئۇلار شۇ چېكىنگىنىچە بەشبالىقتا[①] كېلىپ، ئۇيەردە قۇرۇلتاي ئاچتى، قۇرۇلتايدا يەنلىغ تاشىن قول ئاستىدىكى بارلىق كىشىلەرنى ئۆز خاندانلىقىنى تارتىۋالغان جىن سۇلالىسىگە قارشى تۇرۇپ، ئۇلاردىن قىساس ئېلىشقا چاقىردى. يەنلىغ تاشىن قۇرۇلتايدىن كېيىنلا ئون مىڭ كىشىلىك سەرخىل قوشۇنغا ئىگە بولدى. ئۇ بۇ جايدا ھىجرىيە 524 ـ يىلىغىچە[②] تۇردى. بۇ جەرياندا ئۇ يوشۇرۇنچە ئادەم، ياراغ ۋە جەڭ ئاتلىرى توپلىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، غەربىي رايونغا ئېچكىرىلەپ تاجاۋۇز قىلىپ كىرىپ، ئىمىل دەرياسى (ھازىرقى دۆربىلجىندا) بويىغا يېتىپ كەلدى، كېيىنچە چۆچەك رايونىغىچە، ئۇنىڭدىن كېيىن، قوجۇ خانلىقى (تۇرپان ئۇيغۇر ئىدىقۇت خانلىقى) چېگرىسىغىچە بېسىپ كىردى.

ھىجرىيە 524 ـ يىلىغا كەلگەندە جىن سۇلالىسى يەنلىغ تاشىننىڭ قايتا تىرىلىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىۋاتقانلىقىدىن خەۋەر تېپىپ، ئۇنىڭغا ئۇزۇل ـ كېسىل زەربە بەرمەكچى بولۇپ، غەربىي رايونغا قوشۇن ئەۋەتتى. بۇ چاغدا يەنلىغ تاشىن باشچىلىقىدىكى قاراقىتانلار ئىككىگە بۆلۈنۈپ قېچىپ كەتتى. ئۇلارنىڭ بىر قىسمى شەرقىي قاراخانىيلار تەۋەسىدىكى يەتتە سۇغا كېلىپ، شىمالىي ئىلىكخانلىقىدىن پاناھلىق تىلىدى.

شىمالىي ئىلىكخان بۇ چاغدا مەركىزىي خانلىق قەشقەرگە تازا بويسۇنماي يۈرگەنلىكى ئۈچۈن، مەركىزىي خانلىقنىڭ خانى ئىبراھىمخاندىن[③] سورىمايلا تاغ يوللىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش، چېگرىنى قوغداش ۋەزىپىسىنى يۈكلەش شەرتى بىلەن ئۇلارغا

① بەشبالىق ـ ھازىرقى جىمسار ئەتراپىنى كۆرستىدۇ.

② مىلادىيە 1129 ـ يىلى.

③ ئىبراھىمخان ـ مىلادى 1128 ـ 1158 ـ يىللىرى قاراخانىيلارغا ① خان بولغان.

يەر ، سۇ كۆرستىپ بەردى ھەم مەلۇم دەرىجىدە خىزمەت ھەققى بېرىدىغان بولدى . قارا قىتانلارنىڭ ئىككىنچى بۆلىكى بولسا ، قاراخانىيلارنىڭ مەركىزى قەشقەر چېگرىسىغا كېلىپ ، دەسلەپ ئىبراھىمخاندىن پاناھلىق تىلىدى . ئىبراھىمخان يەرلىك خانلىقلار بىلەن كېڭىشىپ ، ئۇلارغا پاناھلىق بېرىشكە بولمايدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغاچقا قاراقىتانلار بىردىنلا تۈلكە تېرىسىنىڭ ئورنىغا بۆرە تېرىسىنى كېيىپ ، قەشقەرگە غالجىرلارچە ھۇجۇم قىلدى . قاتتىق كۈرەشلەر نەتىجىسىدە ئاخىر ئۇلار مەغلۇپ بولۇپ شىمالغا قاچتى . شىمالىي ئىلىكخانلىق بولسا ، قېرىنداشلار ئوتتۇرىسىدىكى ئازغىنە زىددىيەتنى دەپ ئۇلارغىمۇ پاناھلىق بەردى .

شىمالىي ئىلىكخانلىقنىڭ مەركىزي خانلىقنى كۆزگە ئىلماي ، تەپتارتماستىن ھەددىن ئېشىپ ، ئۆز دۈشمەنلىرىگە پاناھلىق بېرىشى شەرقىي قاراخانىيلاردىكى بىر قىسىم ئىلىكخانلىقلارنىڭ غەزىپىنى كەلتۈردى . ئاشۇ غەزىپى كەلگەنلەرنىڭ ئىچىدە تاش قەلئە خانى ياسىنخانمۇ بار ئىدى . شۇڭا ، شۇ قېتىملىق كېڭەشتە دادىللىق بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ :

— ھۆرمەتلىك ئۇلۇغ قاغانىم ! — دېدى ئۇ مەركىزي خانلىقنىڭ خانى ئىبراھىم تامغاچ خانغا تەزىم بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلىپ ، — ھۆرمەتلىك پاسىبانىم ، كەمىنە ئىلىكخانلىرىنىڭ ھۆرمەتسىزلىك بولسىمۇ ، لېكىن ئىككى كەلىمە سۆز قىلغۇسى كېلىۋاتىدۇ . پېقىرنىڭ قارىشىچە ، ھازىر شىمالىي ئىلىكخانلىق بەكمۇ ھەددىن ئېشىپ كەتتى ، ئۇلار ھازىر مەركىزي خانلىقنى كۆزگە ئىلمايۋاتىدۇ . ئەگەر كۆزگە ئىلغان بولسا ، ئېقىپ يۈرگەن قاراقىتانلارغا بىز پاناھلىق بەرمىگەندىن كېيىن ، ئۇلارمۇ پاناھلىق بەرمەسلىكى كېرەك ئىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، ئۇلارنى قاراقىتانلارغا تاغ يوللىرىنى ھەم چېگرا رايوننى قوغداش ۋەزىپىسىنى يۈكلىشى خۇددى ئەجەل

سىرتمىقىنىڭ بىر ئۆچىنى ئۆلارغا تۇتقۇزۇپ قويغاندەكلا بىر ئىش. ئېقىندى قاراقىتانلار بارغانلا يېرىدە دەسلەپ پاناھلىق تىلىگەن قىياپەتكە كىرىۋالسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئارقىدىنلا ئۆزكورلۇق قىلىپ، ئۆزىگە پاناھلىق بەرگەنلەرگە مۇشت ئېتىۋاتىدۇ. مەسىلەن، غەربىي شىمالدا، قىپچاق دالاسىدا ئۇلار شۇنداق قىلىپ دەككىسىنى يېدى. ئەمما، بىزنىڭ شىمالىي ئىلىكخانلىقىمىزنىڭ ئازغىنە زىددىيەت، مەنپەئەتنى دەپ، ئۇلارنى ئۆز زېمىنىغا كىرگۈزۈشى خۇددى ئوتۇنچى يولدا ئۇچرىغان ئىمجان يىلاننى قوينىغا سېلىپ، ئۆزىنى - ئۆزى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەرگەندەكلا بىر ئىش، يەنى مەسىلەن، بۇرۇنقى زاماندا بىر ئوتۇنچى بار ئىكەن، ئۇ ھەر كۈنى دېگۈدەك ئېشىكى بىلەن تاغدىن ئوتۇن توشۇپ جان ساقلايدىكەن. ئۇ قىش كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، تاغقا ئوتۇنغا چىقىپتۇ. قايتىپ كېلىۋېتىپ، يول ئۈستىدە بىر توڭلىغان يىلانغا يولۇقۇپتۇ - دە، ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ: «ھەي، بۇمۇ خۇدا ياراتقان بىر جانغۇ؟! قېنى بىر ساۋابلىق ئىش قىلىپ قوياي» دەپ ئۇنىڭ زەھەرلىك مەخلۇق ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ قوينىغا ساپتۇ. يىلان ئۇنىڭ قوينىدا بىر پەس تۇرغاندىن كېيىن، ھوشىغا كېلىپ، ئوتۇنچىنى راسا چېقىپ ئۆلتۈرۈپ قويۇپتۇ. ساۋابلىق ئىش قىلىمەن، دەپ ئويلىغان ئوتۇنچى شۇ ساۋابلىق ئىش بەدىلىگە ئۆز ھاياتىنى قۇربان قىلىپتۇ. ئۇلۇغ قاغانىم! دېمەكچىمەنكىم، شىمالىي ئىلىكخان نادان، قارا قورساقلىقىدىن بۇ ئىشنى قىلدى. يىلاننىڭ ئادەم چاقمايدىغىنى يوق. شۇڭا، بىز ئەمدى يەنە شىمالىي ئىلىكخاننىڭ قىلمىشىغا سەۋر قىلىپ تۇرساق ھەرگىز بولمايدۇ، بەلكى بىز دەرھال قوشۇن تارتىپ شىمالىي ئىلىكخانغا جازا يۈرۈشى قىلايلى. بۇ ئارقىلىق بىرىنچىدىن، شىمالىي ئىلىكخاننى مەركىزىي خانلىققا بويسۇندۇرۇپ، خانلىقىمىزنىڭ زېمىن پۈتۈنلۈكىنى ساقلاپ

قالايلى . ئىككىنچىدىن ، ئىقىندى قاراقىتانلارنى ئۆز پاسىلىمىزدىن قوغلاپ چىقىرايلى . مۇنداق قىلمىساق بىز كەلگۈسىدە زور بالاغا قېلىشىمىز مۇمكىن .

ياسىنخاننىڭ بۇ سۆزىنى ناھايىتى ئاز ساندىكى ئۇرۇشتىن قورقمايدىغان خانلار قوللىغان بولسىمۇ ، لېكىن يەنە كۆپ ساندىكى قورساق باقار ، قورقۇنچاق خانلار قوللىمىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، مەركىزىي خانلىقنىڭ خانى ئىبراھىم تامغاچ خان قابىلىيەتسىز ، بىغەم ، قورقۇنچاق ئادەم بولغاچقا ئۇرۇش قىلماسلىق تەرەپتە تۇرۇۋالدى . مۇشۇ سەۋەبتىن ياسىنخان قاتارلىق ئۇرۇش قىلايلى ، دېگەن خانلار ئامالسىز قالدى .

ئەمدى شىمالىي ئىلىكخانلىق پاناھلىق بەرگەن قارا قىتانلارغا كەلسەك ، ئۇلار ئۇ يەردە بىر مەزگىل ناھايىتى ياۋاش ، بىچارە ھالەتتە جىم تۇردى . بىر قانچە قېتىم شىمالىي ئىلىكخانلىقتا ئۆزلىرىنىڭ سادىقلىقىنى بىلدۈردى . شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئۇلارنىڭ بارلىق شەرتلىرىگە كۆندى .

«ئامەت كەلسە قوش كەپتۇ » دېگەندەك ھىجرىيە 533 ـ (مىلادىيە 1130 ـ) يىلىغا كەلگەندە ، كۈتۈلمىگەن يەردىن قاراقىتانلارنىڭ ئامىتى كېلىپ قالدى . شەرقىي قاراخانىيلار خاندانلىقىنىڭ شىمالىي ئىلىكخانلىقىدىكى بىر قىسىم خانلار ۋە بەگلەر مەركىزىي خانلىققا بويسۇنماي ئىسيان كۆتۈردى . بولۇپمۇ قارلۇقلار بىلەن باشقا قەبىلىلەرنىڭ كۆتۈرگەن ئىسيانىنى شىمالىي ئىلىكخان باستۇرالمىدى . شۇ سەۋەبتىن ئاخىر يەنىلا تاشنىنى بۇ ئىسيانىنى باستۇرۇپ بېرىشكە چاقىردى . يەنىلا تاشىن بۇ قېتىم پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ، ئىسياننى ناھايىتى رەھىمسىزلىك بىلەن باستۇرۇپ تارتۇقلاندى . شۇنىڭ بىلەن بىرگە قاراقىتانلار شىمالىي ئىلىكخانلىقنىڭ تېخىمۇ ئىشەنچىسىگە ئىگە بولۇپ ، بالاساغۇن[1] ئەتراپىدا تۇرۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە

[1] بالاساغۇن ـ ھازىرقى قىرغىزىستاندىكى توقماق شەھىرىنىڭ ئەتراپىدا .

بولدى .

بۇ مەزگىلدە شىمالىي ئىلىكخانلىقتىمۇ ، شەرقىي قاراخانىيلاردىمۇ ھەر خىل گۇرۇھۋاز بۆلگۈنچىلەرمۇ مەۋجۇت ئىدى . قاراقىتانلار خانى مانا مۇشۇ سەۋەبلەرنى كۆزدە تۇتۇپ ۋە بۇ پۇرسەتتىن ناھايىتى ئۇستىلىق بىلەن پايدىلىنىپ ، ئۆزىنىڭ ئۇرۇق - ئايماقلىرىنى بالاساغۇن ئەتراپلىرىغا توپلىدى ھەم شىمالىي ئىلىكخان بىلەن ئۆزلىرىگە پاناھلىق بەرگىلى ئۇنىمىغان شەرقىي قاراخانىيلاردىن ئۆچ ئېلىشقا يوشۇرۇن تەييارلىق قىلدى . مانا ئەمدىلىكتە قاراقىتانلار «سېنى كىم ئۇردى دېسە ، مېنى مەن نان بەرگەن ئاكام ئۇردى » دېگەندەك ھەرقايسى جايلاردىكى قاراقىتانلار بىلەن بىرلىشىپ ، قاراخانىيلارنىڭ مەركىزى بولغان قەشقەر شەھىرى بىلەن ئۇنىڭغا قاراشلىق باشقا شەھەرلەرگە بىرلا ۋاقىتتا ھۇجۇم قوزغىدى .

ياسىنخان شۇتاپتا ، شۇلارنى ئويلاپ ، مەركىزي خاندانلىقنىڭ خانى ئىبراھىم تامغاچ خاننىڭ ئۆز ۋاقتىدا ئۆزىنىڭ ۋە ئۆزىگە ئەگەشكەن بىر قىسىملارنىڭ تەكلىپىنى ئاڭلىماي ، بەلكى قورقۇنچاقلار تەرەپتە تۇرۇۋالغانلىقىدىن قاتتىق ئۆكۈنۈۋاتاتتى . ئۇنىڭ ئۇستىگە ، قاراقىتانلارنىڭ ئۆز ئەتراپىدىمۇ ئاتلارنى بۇلاپ كەتكەنلىكىدىن ئەندىشە قىلىپ ، قەشقەرگە ياردەمگە ئەۋەتىدىغان ئون مىڭ لەشكەر ئىشىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى بىلەلمەي تىڭىرقاپ قالغانىدى .

3

كۈن چىقتى .

ئۇدا ئۈچ كېچە - كۈندۈز قاتتىق ياغقان قاردىن ئاپئاق لىباس كىيگەن تەڭرىتاغلىرى يېڭى چىققان قۇياش نۇرىداگويا ئالماستەك يالتىراپ ، قارىغان كىشىنىڭ كۆزلىرىنى

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com